

Gislövs kyrka

Lunds stift

Fasad mot sydöst.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2018-10-18

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Gislövs kyrka

Dalköpinge församling, Skytts kontrakt, Lunds stift, Gislövs socken,
Trelleborg Gislöv 85:1, husnr 1, Trelleborgs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Från norr. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Gislöv ligger på Söderslätt en halvmil nordöst om Trelleborg. Slättbygden har Sveriges bästa åkerjord. De goda förutsättningarna för odling gjorde redan under förhistorisk tid området attraktivt. Dalköpingeån som i äldre tider varit segelbar från kusten flyter genom byn. Ortsnamn med efterledet -löv antas vara bland de äldst uppkomna ortsnamnen. Kring 1000-talet, efter befolkningsökning och förbättringar inom jordbruket, skedde en omfattande bybildning. Under 1100-talet bildades socknarna och flera romanska kyrkor byggdes i området, ibland ersatte de en träkyrka. På Söderslätt är socknarna små och kyrkorna ligger tätt. I slutet av 1500-talet omtalas att Gislöv hade 29 gårdar och var näst största byn i Skytts härad. På en karta från 1767 visas att det fanns 35 gårdar i Gislöv på båda sidor om ån. Kyrkan låg i nordvästra

delen av byn. Byn var omgiven av odlingsmark indelad i en mängd smala tegar. Denna struktur behölls fram till enskiftet i början av 1800-talet då landskapet omvandlades. Jorden sammanfördes i större enheter, byn splittrades och de allra flesta gårdarna flyttades ut från bykärnan. Nya gathus byggdes och en skola i mitten av 1800-talet. De senaste decennierna har inneburit ökad mekanisering av jordbruket, sammanslagning till större enheter av jorden och minskat behov av arbetskraft i lantbruket.

Kyrkan ligger på en höjd i nordvästra delen av den gamla kyrkbyn som är omgiven av jordbrukslandskap. Gislövs kyrkoväg går längs kyrkogården i öster och norr. Väster om kyrkan ligger Fridhem, en stor fyrlängad gård från 1879. Öster om kyrkan finns ännu en kringbyggd gård. Söder om kyrkan ligger två skolbyggnader, den ena fortfarande i bruk. Sydöst om kyrkan ligger några gatehus längs vägen. Ån slingrar genom den gamla allmanningen.

Kyrkobyggnaden

Gislöv har haft starka band till domkapitlet ända sedan tidig medeltid. Gislef omnämns 1145 i Lunds Domkyrkas anteckningar. Domkapitlet hade patronatsrätt över kyrkan. En huvudgård fanns i Gislöv som ägdes av ärkebiskopssätet under hela medeltiden fram till reformationen då gården övergick till kronans ägo. Eventuellt låg gården nordväst eller väster om kyrkan där gården Fridhem nu ligger. Troligen uppfördes kyrkan på initiativ från ärkebiskopen.

Gislöv och Dalköpinge församlingar bildade pastorat fram till 1924. Före 1590-talet var Gislöv moderkyrka och därefter annexkyrka till Dalköpinge kyrka.

Kyrkan har en komplicerad byggnadshistoria. Kor och absid uppfördes av det för tiden nya materialet tegel i slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet, eventuellt fogade till en äldre träkyrka. Gravar som är äldre än tegelkyrkan är funna vilket kan tyda på att det funnits en träkyrka. Något senare byggdes ett rektangulärt valvslaget långhus med ett markerat västparti som troligen varit ett västtorn. Västpartiet har tjockare väggar än långhuset i övrigt.

Långhuset hade dekorativt huggna nord- och sydportaler. Murarna var dekorerade med rundbågsfriser i ovankant och sockeln var en profilerad tegelsockel på en huggen stensockel med stjärnmönster. Små högsittande fönster fanns. I absiden satt tre fönster. Invändigt fanns troligen ett lektorium, en slags predikoplattform som nåddes med två invändiga trappor i triumfbågen till öppningar i långhusets östmur. Altarnischer fanns också i östmuren. Långhuset var valvslaget och hade en kraftig pelare mitt i långhuset.

Troligen under 1300-talet förändrades kyrkan då valven revs. Muren mellan långhus

och västparti revs och denna del integrerades i långhuset samt sannolikt revs även lektoriemuren. Västpartiets eventuella överbyggnad/torn revs. Detta kan tolkas som att kyrkan vid denna tid övergick från stormannakyrka/gårdskyrka till sockenkyrka och mer plats för församlingen behövdes.

På 1400-talet slogs nya valv i långhus och kor som kalkmålades under tre olika perioder. Under de två första skedena målades enkla bågfrisornament. Kring 1500 målades figurframställningar med bilder ur bibeln i valven av den så kallade Gislövmästaren.

Under senmedeltiden, troligen 1400-talet, byggdes ett vapenhus framför sydportalen. Stråvpelare för att stötta murarna har tillkommit från 1300- till 1600-talet.

Efter reformationen skaffades bänkar, predikstol och altaruppsats. De bildrika målningarna i valven kalkades vita.

Under 1600-talet murades nordportalen igen och nya större fönster togs upp, äldre än de nuvarande.

1765 påbörjades ett västtorn som byggdes av gråsten. Dess bottenvåning inreddes med bänkar då kyrkan blivit för liten. Pengarna tog dock slut och inte förrän 1824 färdigställdes tornet efter ritningar av Axel Almfelt. Han var arkitekt vid Överintendentsämbetet och har ritat flera nyklassicistiska kyrkor. Tornet fick lanternin. På kyrkogården stod tidigare en klockstapel som ersattes av tornet. Klockorna flyttades över, antagligen flyttades även klockbocken av ek över. Vid denna tid revs förmodligen vapenhuset och sydportalen murades igen, huvudingång blev istället genom tornet. Nordportalen var redan tidigare igenmurad.

1792 utvidgades fönstren till nuvarande öppningar.

Kyrkan har flera gånger reparerats, nedan följer ett urval från underhållsplanen.

1840 gjordes en invändig renovering med bland annat ny bänkinredning. Bänkarna var fördelade efter gårdarnas storlek. Kvinnorna satt på norra sidan och männen på södra sidan.

1880 byttes takstolarna till nya av furu och taket belades med skiffer. Troligen murades de medeltida gavelröstena om med nytt tegel vid denna tid. Dragjärnen som fortfarande finns i långhuset sattes in.

En omfattande renovering genomfördes 1936-1937 efter Eiler Græbes ritningar.

Renoveringen omfattade bland annat att sydportalen återöppnades. Ny värmeanläggning installerades och nytt pannrum byggdes under mark. Järnkaminen togs bort. Nytt tegelgolv lades i hela kyrkan. Bänkarna byggdes om och målades grå istället för ekådrade. Tornets bottenvåning inreddes till vapenhus och avskildes från långhuset med en ny vägg med pardörr av ek. Äldre gravhällar kramlades mot väggarna i vapenhuset samt lades i tegelgolvet. Altarets skärmvägg togs bort. De dolda kalkmålningarna togs fram på väggar och valv. Altaruppsats och predikstol

återfick ursprungliga färger efter att ha varit vitmålade. Konserveringsarbetena utfördes av Osvald Oswald.

1962-63 genomfördes tak- och fasadarbeten efter förslag av arkitekt Eiler Græbe. Takbeläggningen byttes från skiffer på öppen läkt till kopparplåt som lades på underbrädning. Små trekantiga fönsterkupor gjordes på taket. De enkla träfönstren byttes till nya med kopplade bågar med rutor av antikglas. Nya solbänkar av Komstadkalsten lades i fönstersmygarna. Nedre delen av långhusmurarna förstärktes med betongskal.

1973 fick kyrkan ny orgel och läktarbarriären förnyades efter ritning av Eiler Græbe. 1988 konserverades kalkmålningarna. Då återupptäcktes och öppnades triumfbågens muröppningar med invändiga tegeltrappor.

2000 gjordes en omfattande putslagning och en murverksdokumentation genomfördes av antikvarie Petter Jansson. Spår efter nordportalen och äldre fönsteröppningar framkom. Spritputsen ändrades till slätputs med kvastad yta på medeltida delar.

2008-10 byttes fönstren till nya i ek. Ny dräneringsledning tillkom. Vid grävning fann man medeltida tegel och kalkbruk framför sydportalen men även framför nordportalen vilket kan betyda att det funnits ett vapenhus även där.

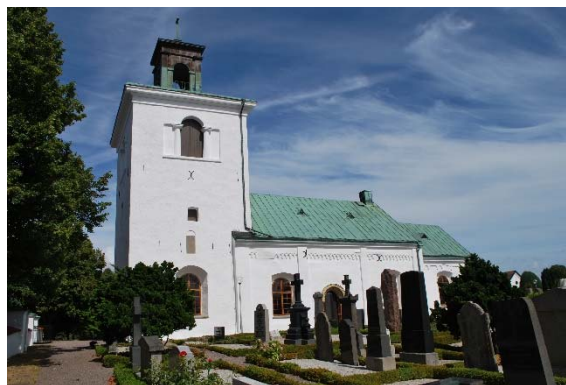
Exteriör

Kyrkan består av långhus, smalare lägre kor och halvrund absid i öster från omkring början av 1200, uppfört med absid och kor först. I väster står ett torn från 1765/1824. I långhuset ingår även västpartiet, det tidigare troliga västtornet.

Murarna är vitputsade, ekfönstren är rundbågiga, fasaden artikuleras av rundbågsfriser, lisener och strävpelare. Den ursprungliga sydportalen är bevarad. En huggen stensockel finns delvis bevarad. Taken är täckta med koppar.

Fasad mot nordöst.

Fasad mot söder.

De romanska murarna är uppförda som skalmurar av tegel murade i munkförband. Murarna är slätputsade med kvastad yta. Strävpelare på norra sidan av långhuset samt på kor och absid förstärker murarna. Koret och absiden har under takgesimsen en

rundbågsfris, absiden har en utskjutande sockel.

Långhuset är indelat med lisener och har en korsande rundbågsfris under takgesimsen. Det finns bitvis bevarade delar av en sockel av sandsten med uthuggna fyruddiga stjärnor, så kallade hundtandsornament, på långhuset. Några få spår finns av den profilerade tegelsockel som funnits ovanför stenssockeln.

På norra sidan av långhuset syns spår av den igensatta medeltida nordportalen vid sidan om ett fönster. Sockeln och rundbågsfrisen har ett avbrott där portalen varit. Den hade en profilerad omfattning och en prydnadsgavel (vimperg) vilka delvis avtecknar sig i putsen.

Vid murverksdokumentationen år 2000 hittades spår av flera ursprungliga spetsbågiga fönster.

Sydportalen.

Detalj av sydportalen.

Fasad mot norr. Rester av nordportal.

Tornet är till skillnad från övriga kyrkan byggd av gråsten och är spritputsad. Tornet saknar sockel men utbuktande grundstenar är synliga. På sydsidan finns en stentavla med text om tornets historia. Murarna avslutas med en profilerad takfotsgesims. Till tornets klockvåning finns stora rundbågiga ljudöppningar med brädluckor i alla väderstreck. De omges av pelare med kapitäl och blinderingar.

Kyrkan har tre ingångar, huvudingång i tornet i väster, prästingång i absiden i öster och genom sydportalen. Väst- och östingången har slätputsad korgbågig muröppning med rundbågiga överljus ovanför dörren. Pardörren i tornet är av brunmålat ramverk och fyllningar med svarvade detaljer. Prästingången i absiden har en enkeldörr med ekpanel i fiskbensmönster.

Den ursprungliga sydportalen från 1200-talet togs åter upp på 1930-talet. Portalen är rundbågig och rikt dekorerad med en valvbåge av huggen sandsten vilande på tegel- och stenkolonner med kapitäl av sandsten. De yttre kolonnerna har ungotiska

bladknoppskapital. Valvbågens innersta språng är en genombruten bladranka av sandsten. Dörren från 1930-talet har stående brunmålade ekpanel fäst med stora kullriga kopparspik.

Fönstren i torn, långhus och kor har bågar av oljad ek, är rundbågiga, kopplade, med korspost och är småspröjsade. De förnyades 2010. Fönstren sitter i äldre igensatta stickbågiga öppningar, vilka togs upp på 1790-talet. Solbänkarna är av kalksten.

Långhus och kor har sadeltak, absiden ett halvt kägeltak. Tornet har ett flackt tälttak och därovan en öppen lanternin. Samtliga tak är belagda med falsad koppar med förskjutna tvärfalsar. Även strävpelarna är avtäckta med kopparplåt. Avvattningen är med fotrännor med kvadratiska vattkuper av koppar och stuprör av svart plåt.

Interiör

Vapenhuset ligger i tornets bottenvåning. Det är ett rymligt rum med lågt i tak. Rummet har dagsljus från två fönster och överljus från porten. Golvet är belagt med rött tegel. Väggarna av gråsten är vitputsade med stenens ojämna struktur synlig. Taket är orgelläktarens undersida som är klädd med grå panel. Läktaren bärs av gråmålade pelare med enkla kapital. Äldre gravstenar sitter kramlade mot väggen, bland annat en sten över "kläckaren Landgren" död 1776. Han ledde psalmsången under många år i kyrkan. I den rundbågiga tornbågen sitter en putsad trävägg sedan 1937. En pardörr av ramverk och fyllning leder in till kyrkorummet.

Kyrkorummet består av långhus, smalare kor och absid. I långhuset kan man urskilja västpartiet/västtornet genom att det har tjockare väggar. Slutna bänkar står på ömse sidor om mittgången i långhuset. Bänkarna går ut till ytterväggarna. Tegelväggarna är tunt putsade och kalkade, tegelstrukturen är synlig. Spår efter tidigare fönster och nischer är synliga i putsen. Golvet är belagt med rött tegel från 1937. Under bänkkvarteren ligger furubrädor.

Stora, lågt placerade ekfönster med tonat antikglas belyser rummet. Predikstolen står i sydöst. Bakom predikstolen finns ett medeltida altare som nu är fundament till predikstolstrappan. I östra långhusväggen syns ristningar efter de tidigare altarnischerna på ömse sidor om triumfbågen.

Långhuset är välvt med två putsade bemålade spetsbågiga stjärnribbvalv från 1400-talet, vilande på fyrsprångiga pilastrar med kragband. Valven är murade med halvstenstegel och valvkapporna har en ojämn, levande yta. Valvribborna har rektangulärt tvärsnitt som övergår i treklöverformade ribbor mot pilastrarna. I valven hänger mässingskronor. Den norra och södra muren sammanbinds med dragjärn.

Väggar och valv är mycket rikt bemålade. I en första etapp efter valvslagningen målades med bågfriser vid sidan om ribborna och kvaderimitation i rött och grått på ribborna i långhuset. Kring 1500 tillkom bildmotiven och växtrankor på väggar och valv målade av den så kallade Gislövmästaren, som man tror även målade Silvåkra kyrka. I det västra valvet skildras skapelseberättelsen. Adam och Eva med ormen, Evas skapelse från Adam, utdrivandet ur paradiset samt flera änglar. I det östra valvet återges Yttersta domen. Kristus med svärd och lilja i munnen tronar på regnbågen. Ängeln Mikael väger själarna. Ett stort odjursgap fyllt med människor skildrar helvetet. En bild skildrar uppståndelsen.

Långhuset mot koret i öster.

Långhuset mot väster.

Triumfbågen med kalkmålning och öppning till trappor

Koret är i samma nivå som långhuset och golvet belagt med samma sorts tegel som i

långhuset. Under triumfbågen är gravstenar infällda i golvet. Triumfbågen är mycket djup, nästan två meter och målad med blommönster och två män i helfigur. I triumfbågen finns på ömse sidor rundbågiga öppningar med trappor som har lett till öppningar i långhusets östmur till ett lektorium, ett slags predikoplattform. I triumfbågens västra del finns ojämnheter under putsen som kan vara rester av lektorium. Under trappöppningarna finns sakramentsnischen. Koret är välvt med ett kryssvalv vilande på tresprångiga hörnpilastrar med kragband. Ribborna är rektangulära. Valvet är bemålat med bilder av apostlarna, på väggarna är målat helgon.

Koret upptas av dopfont, ljusbärare och altaruppsatsen innanför altarringen. Bakom altaruppsatsen inryms den lilla sakristian i absiden. Den är välvd med ett ursprungligt hjälmvalv. I absidens väggar finns flera bomhål samt två nischer som är tidigare igensatta fönster, det ena bemålat med Jesus ansikte som det avtecknade sig på Veronicas svetteduk. (Från legenden om Heliga Veronica och det tygstycke hon torkade av Jesus ansikte på hans väg till Golgata och fick ett avtryck av hans ansikte). Det finns även två sakramentsnischen. I sakristian förvaras klädska och värdeska.

Orgelläktaren i väster har en genombruten gråmålad orgelbarriär ritad av E. Græbe 1973. Räckets består av brädor med sågat triangelmönster mellan raka ståndare.

Tornets andra våning nås med en trätrappa från orgelläktaren. På andra våningen syns att tornet är byggt i etapper. En skiljelinje finns en dryg meter upp på väggarna där murverket ändrar karaktär. Över linjen är murverket av större gråstenar med mycket småsten i fogarna. Under linjen finns mindre gråsten och på östväggen två skift med kvaderhuggna block. Tredje våningen utgörs av klockvåningen med brädgolv och väggar av putsad gråsten. Klockbocken är av ek, förstärkt av furu och bär två klockor. Eventuellt är klockbocken överflyttad från den gamla klockstapeln. Ljudöppningar finns i alla väderstreck. Trappor leder vidare till lanterninen.

Vinden över långhuset nås genom en plåtlucka från andra våningen. Golvet utgörs av ovansidan på tegelvalven som är oisolerade. Takstolen av furu förnyades 1880 och består av högben, tassar, stödben, saxsparrar och dubbla hanbjälkar. Underbrädningen tillkom på 1960-talet när kopparket lades. På vinden kan man på norra sidan av långhuset mellan de två befintliga valven se spår efter en sköldbåge till de ursprungliga spetsbågiga valven.

Inredning och inventarier

Altaret har tre sidor med ramverk av gråmålad furu. Altarskivan är av brädor.

Altaruppsatsen av ek är av additionstyp från början av 1600-talet. Från början var det

text i fälten som på 1700-talet målades över med bilder från Jesu liv. Bildfälten delas av fyra kolonetter. På sidorna finns snidade vingar med växtdekor och människoansikten. Uppsatsen kröns av ett gavelmotiv med målning av Kristus himlafärd. Altaruppsatsen har varit övermålad med vit färg. 1937 tog konservator Osvald Oswald fram de ursprungliga färgerna.

Altarringen från 1840-talet har svarvade balusterdockor av trä målade ljusgrå. Knäfallet är skinnklätt. Planformen är rundad med grindar i norr och söder.

Dopfunten av sten är troligen från 1200-talet kring kyrkans uppförande. Den kvadratiske cuppan är dekorerad med rundstavar i hörnen och rundbågsfält på sidorna. Foten är rak med utkragande sockel. Funten hänförs till Munkarpsgruppen av Lars Tynell i "Skånes medeltida dopfuntar". De kännetecknas av fyrsidig cuppa som avsmalnar neråt och är dekorerade med rundstavar i hörnen och rundbågsfält på sidorna. Ett 25-tal dopfuntar, huvudsakligen i sydvästra Skåne, ingår i denna grupp.

Dopfont.

Predikstol.

Altaruppsats.

Predikstolen är av snidad bemålad ek från början av 1600-talet. Trappan tillkom 1937 och korgen vilar på en medeltida stenpelare sedan 1937. Vid denna tid togs den vita färgen bort och predikstolen återfick sina ursprungliga färger. På korgens sidor finns vapensköldar inom rundbågar under gavelfält. Korgens hörn markeras av karyatider och hermer. Trappan vilar på ett medeltida sidoaltare.

Bänkinredningen är sluten och tillkom på 1840-talet. Den byggdes om på 1930-talet för att göras bekvämare. Avståndet mellan raderna ökades, gavlarna breddades, sitsarna nytillverkades och ryggstöden vinklades. Dörrar och ryggar är i ramverkskonstruktion medan sitsar och gavlarna är av hela brädor. Bänkarna var före ombyggnaden

ådringsmålade. Idag är de målade i två grå nyanser med en flerfärgad list på den profilerade överliggaren.

Orgeln är byggd 1972 av A Mårtenssons Orgelfabrik AB i Lund. Orgelfasaden ritades av Eiler Græbe. Nedre delen är av oljad furu med ramverk och fyllningar av panel. Övre del med sju rektangulära fält med synliga pipor. Den tidigare orgeln var från 1864 ritad av E von Rothstein.

Storklockan är omgjuten 1848 av klockgjutaren Joh.G. Liljendahl. *Lillklockan* är omgjuten 1847 av Frd. Seipel & J.G. Liljendahl. Klockorna av malm är prydda med inskriptioner och växtbårder.

Övrigt

Krucifix av ek från mitten av 1200-talet. Törnekrona och bemålning är sentida. Den ursprungliga kronan saknas. På baksidan av korset är på 1600-talet målat en Kristusbild.

Del av *antemensale* från 1200-talet från Gislöv som nu finns på Statens historiska museum. En förgylld kopparplåt med Kristusmotiv som tidigare suttit framför ett altare.

Kyrkogården

Historia

Den äldsta delen av kyrkogården närmast kyrkan etablerades under medeltiden. Medeltida kyrkogårdar anses allmänt ha varit inhägnade, betade ängar, som även fungerade för profana ändamål. Gravarna utformades ofta som små kullar med träkors. Under andra hälften av 1800-talet omgestaltades ett stort antal kyrkogårdar i Skåne då de fick stramare planlösningar med gångar och kvarter och omgärdade gravplatser.

På karta från 1767 är kyrkogården omgärdad, troligen med en mur med en öppning i sydöst. En klockstapel stod öster om kyrkan.

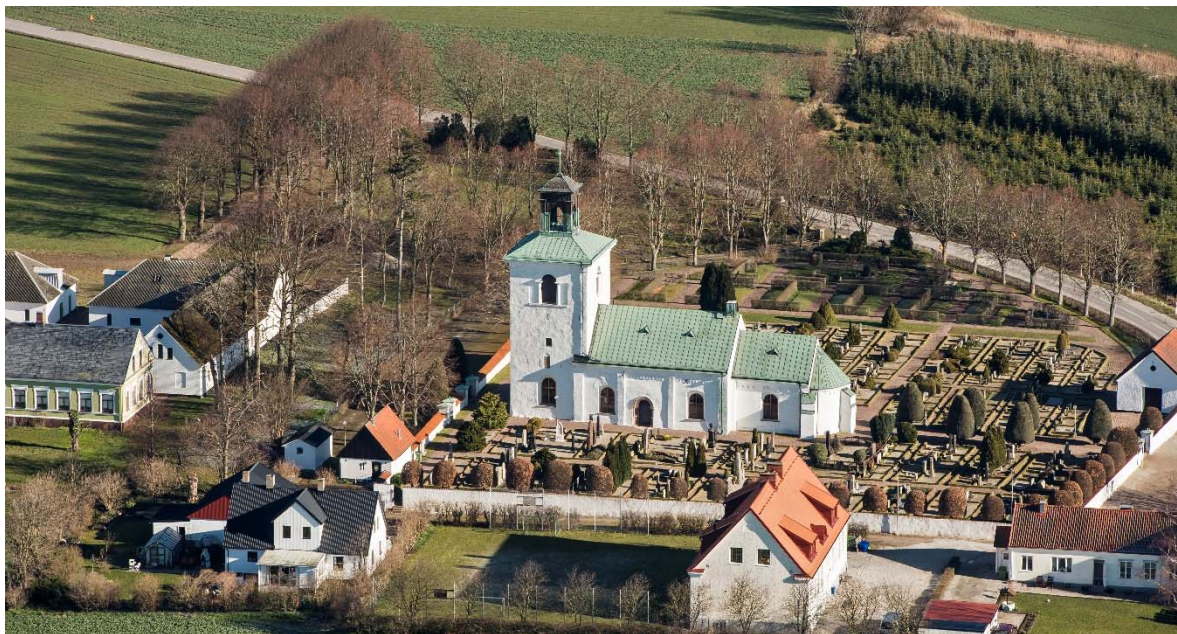
1868 utvidgades Gislövs kyrkogård mot väster och förmodligen omgestaltades kyrkogården då till dagens utseende. 1902 utvidgades mot norr.

1970-73 utvidgades med ett stort område mot norr och nordväst.

Beskrivning

Kyrkogårdens äldre del omges åt tre håll av en putsad vitkalkad gråstensmur. Stenens ojämna struktur är tydligt avläsbar. Muren är avtäckt med rött tegel. Mot öster har

muren inmurade ringar för att kunna binda upp hästarna förr i tiden. Gjutjärnsgrindar finns i öster och söder, smidesgrindar i väster. Grindarna sitter mellan kraftiga murade pelare avtäckt med tälttak av plåt. Innanför muren står en trädkrans av formklippta bokar i söder och öster. Parkering finns utanför muren i väster och öster.

Från söder. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg

Kyrkogården söder om kyrkan.

Kyrkan omges av singel. Gravplatserna till och med 1902 års utvidgning omges av buxbom och är singelbelagda. Enstaka har järnstaket. Söder om kyrkan är stenarna högresta. Här finns bland annat stenar som avbrutna kolonner och naturromantiska trädstammar med eklövskrans. På flera gravplatser växer vintergröna växter. Lantbrukare är den vanligaste benämningen men flera titlar vittnar om havets närhet som fiskare, sjöman och hammmästare. Norr om kyrkan är stenarna nyare och horisontella.

De utvidgade delarna i norr och nordväst från 1970-talet är omgärdade av stora lindar och mot vägen i öster och nordöst av en stödmur av kalkstensblock och en

avenbokshäck innanför. Kvarteren har rygghäckar och är inramade av avenbokshäckar. Här finns även minneslunden med ljusbärare och en natursten omgiven av häckar. Den nordöstra delen är ännu outnyttjad och är grässådd med häckar.

Byggnader på kyrkogården

En ekonomibygnad med toalett och förråd, finns sydväst om kyrkan. Fasaden är putsad och har brädgavlar, taket är täckt med röda tegelpannor. Nordöst om kyrkan finns ett hus från 1855 som varit förråd för brandspruta och likvagn. Det byggdes om till bårhus men används numera till kyrkkaffe. Fasaden är vitputsad och taket belagt med röda tegelpannor. Båda byggnaderna är sammanbyggda med kyrkogårdsmuren, men huset i nordöst ligger inom kyrkogården medan det i sydväst är utanför. Väster om ekonomibygnaden, utanför kyrkogårdsmuren, finns ett redskapsförråd med fasad av vit panel och flackt sadeltak med papp.

Kulturhistorisk karaktärisering för Gislövs kyrkoanläggning

Trakten har varit bebodd sen förhistorisk tid. Gislöv har kringbyggda gårdar från slutet av 1800-talet och delvis bevarad småskalig gatehusbebyggelse. En slingrande å rinner genom den betade allmanningen. Byn, som ligger inom riksintresse för kulturmiljön, är omgiven av böljande jordbruksmark.

Kyrkogården är högt belägen och omgärdad av en mur som ger ett ålderdomligt intryck genom sin bitvis buckliga utformning. Muren har järnöglor för hästarna och dekorativa järngrindar.

Kyrkogårdens äldre del karaktäriseras mestadels av sent 1800-talsideal med singeltäckta gravplatser omgärdade av buxbom med högresta stenar enligt tidstypiskt sydsåkånskt mönster. I de nya utvidgade delarna är de stora lindarna och häckarna betydelsefulla för lummigheten. Det är tydliga avläsbara gränser mot den senaste utvidgningen.

Kyrkan är en romansk kyrka med vissa gotiska inslag, bestående av långhus, kor och halvrund absid i öster, byggd i tegel i början av 1200-talet. Sten var det vanligaste materialet i kyrkor vid denna tid men ett 40-tal kyrkor byggdes i tegel före 1350 i Skåne. De är koncentrerade till två områden i Skåne, i sydväst och i nordöst. Gislöv är bland de tidigaste tegelkyrkorna i Skåne. Eventuellt byggdes kor och absid till en tidigare träkyrka. Gravar äldre än stenkyrkan är funna i Gislöv vilket kan tyda på en tidigare träkyrka.

Kyrkan har kvar sin medeltida utbredning med långhus, lägre kor och absid plus det senare byggda tornet från 1700/1800-talet med nyklassicistisk lanternin. Kyrkan har bevarats utan tillbyggnader med korsarmar som var så vanliga på 1800-talet. Kyrkans fönster och takmaterial har ändrats flera gånger.

Gislövs kyrka är speciell på många sätt och utmärker sig som ovanligt påkostad bland skånska landsbygdskyrkor. Kyrkans bevarade sydportal med huggna gotiska bladornament vittnar om att kyrkan haft en särställning i Skåne. Sydportalen återöppnades på 1930-talet. Kyrkan är dokumenterad med murverksundersökningar som har gett ledtrådar till dess tidigare historia. Bland annat fann man att även nordportalen varit rikt utformad med vimperg. Kyrkan har bitvis en sockel av sandsten med huggna fyruddiga stjärnor vilket är unikt i Skåne. Fasaden har ursprungliga rundbågsfriser.

Kyrkan har sen tidig medeltid haft starka band till stiftet i Lund. Det har funnits en huvudgård i Gislöv som tillhörde ärkebiskopssätet och de hade patronatsrätt över kyrkan. Detta kan förklara kyrkans särställning. Eventuell vette nordportalen mot huvudgården. Sydportalens ovanliga utsmyckning och stjärnmönstret på sockeln återfinns i Trondheims domkyrka. R Holmberg tolkar det som influenser från den norska biskop Erik som var i landsflykt 1190-1202 och blev hänvisad till biskop Absalons gård i Gislöv. Kanske hade Erik med sig arkitekt och stenhuggare som påbörjade kyrkbygget.

I kyrkorummet finns flera medeltida spår efter tidigare liturgi som sidoaltaret vid predikstolen och altarnischerna. Mycket ovanligt är de bevarade invändiga trapporna i triumfbågen som tolkas ha lett till ett lektorium, en murad predikoplattform. Sådan fanns vanligtvis bara i dom- och klosterkyrkor.

Kyrkans tidigare historia är även avläsbar i till exempel igensatta fönster, västpartiets tjockare mur i långhuset och spår efter de rivna ursprungliga valven finns på vinden.

Det vackra kyrkorummet präglas främst av ett överdåd av kalkmålningar från omkring 1500 på både stjärnvalv och väggar. Bilderna är detaljrika figurmålningar av berättelser ur bibeln med skapelsen och yttersta domen målade av den så kallade Gislövsmästaren. Han anses som en av de skickligaste målarna i Skåne under sengotiken enligt både Knud Banning och Monica Rydbeck. Kyrkorummet har en ålderdomlig stämning med kalkmålningarna, slutna grå bänkkvarter och inredning från 1600-talet.

Den senaste större renoweringen då kyrkan fick sitt nuvarande utseende var 1937 av Eiler Græbe då kalkmålningarna togs fram, tegelgolvet lades, väggen i tornbågen byggdes och bänkarna målades och byggdes om.

Det är positivt att kyrkan fick slätputs på medeltida delar istället för spritputs vid den

senaste ompnutsningen år 2000.

Kyrkan äldsta inventarier är dopfunten och krucifixet från mitten av 1200-talet. Kristus ansikte skildras med upphöjt lugn, typiskt för tiden före man avbildade den lidande Jesus. Ett femtiotal skulpturer finns bevarade från 1200-talet i skånska kyrkor. Predikstol och altarpopsats är snidade i början av 1600-talet av lokal förmåga och är något grovt huggna. Delar av ett antemensale från Gislövs kyrka förvaras på museum. Antemensale knyts till kyrkor med speciell betydelse och finns bara bevarat i två kyrkor i Skåne.

Att tänka på

- Kyrkan ligger på en höjd i en kyrkby med äldre gårdar, skolor och gathus omkring.
- Kyrkogårdens stenvmur med järngrindar och träden bidrar till kyrkogårdens upplevelsevärde.
- Kyrkan är en välbevarad tidig tegelkyrka från början av 1200-talet dekorerad med rundbågsfriser. Kyrkan intar en särställning bland Skånes landsortskyrkor. Den dekorerade huggna sydportalen och sandstenssockeln med stjärnor är ovanligt påkostade för en sockenkyrka. Stensockeln är unik i Skåne. Kyrkan har haft ett nära samband med ärkebiskopssätet i Lund. Eventuellt är det gotiska influenser från Norge.
- De bevarade trapporna i triumfbågen är mycket ovanliga.
- Kyrkans stjärnvalv och väggar har ett överdåd av bevarade berättande kalkmålningar av mycket hög kvalitet från omkring 1500.
- Kyrkan har ett krucifix från mitten av 1200-talet.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen före utgången av år 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 3§.

Kyrkan ligger inom riksintresse för kulturmiljövård Gylle-Dalköpinge och riksintresse kust. Anläggningen ligger dessutom inom av länsstyrelsen utsedd särskilt värdefull kulturmiljö, Dalköpinge-Gislöv-Gylle.

Kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Gislöv 61:1 som utgör den ungefärliga bytomten enligt äldre lantmäterikartor. Fornlämningar skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

- Skåne, Landskapets kyrkor*, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015
- Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria*, Riksantikvarieämbetet, 2008
- Skånska kyrkor*, Skånes Hembygdsförbund årsbok 1997
- Underhållsplan för Gislöv kyrka*, 2017-08-08, Erika Martin Arkitekter AB
- Helgedomar på Söderslätt II*, Ernst Frostin 1966
- Gislövs kyrka. Ett biskopen värdigt tempel. Byggnadsarkeologisk dokumentation 2000*. Petter Jansson. 2005:41 Regionmuseet Kristianstad.
- Rapport Murverksdokumentation Gislövs kyrka*,
Karna Jönsson, Landsantikvarien i Malmöhus län, 1991
- Gislöv-en skånsk landskyrka med norska stildrag?*
Rikard Holmberg, Det gamla Trelleborg Årsskrift 1972
- Skånes medeltida dopfuntar*, Lars Tynell 1913-21
- A catalogue of wall-paintings in the churches of medieval Denmark 1100-1600*, Knud Banning
- Valvslagning och kalkmålningar i Skånska kyrkor*, Monica Rydbeck, 1943
- Det medeltida Skåne*, Peter Carelli, 2007
- <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besok-och-upptack/kulturmiljoprogram/omraden/dalkopinge-gislov-gylle.html>

Övriga uppgifter

Denna rapport om Gislövs kyrka, Skytts kontrakt, har upprättats av:
Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)
Karl Johan Kember (granskning),
Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden
JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2018-08-10

Färdigställd rapport: 2018-10-18

Gislövs kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-tegel-munkförband Murverk-natursten
Fasadmaterial:	Puts-slät Puts-sprit
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak Tälttak-Lanternin Halvt kägeltak
Taktäckningsmaterial:	Plåt, koppar, falsad, förskjutna hakfalsar
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Kor-smalare-öster Absid-rundad-öster